

ตำบลป่าชะ

อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก

สุขด้วยวิถีชีวิตที่บ้านเกิด

สารบัญ

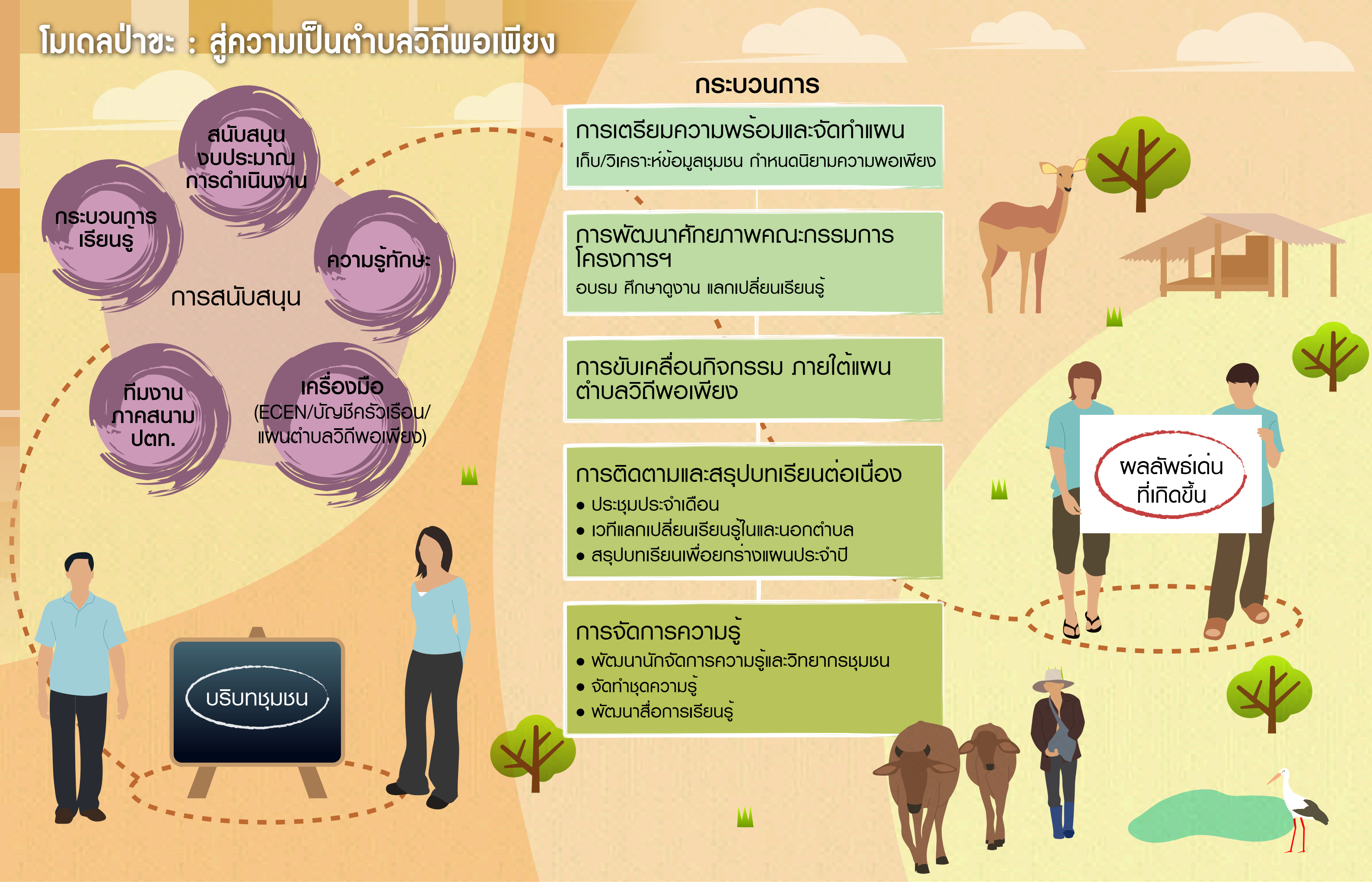
- ๐๖ สภาพแวดล้อม
- ๐๘ ความเป็นมา
- ๑๖ ก้าวเดินด้วยความปลอดภัย
- ๑๘ กลไกการขับเคลื่อน
- ๒๕ รูปธรรมความสำเร็จในพื้นที่
- ๓๔ แผนที่ความรู้
- ๓๖ ลครายจ่าย = เพิ่มรายได้
- ๔๐ ภาคผนวก

นิยามความปลอดภัยของตำบลป่าชะ

“ความปลอดภัยของคนป่าชะก็คือความสุข
สุขกับการได้อยู่ที่บ้าน...ทำการเกษตรหรือทำงานที่บ้านเกิด
และมีวงประชุมพูดคุย...ปรึกษารื้อรื้อกันชุมชน...เพื่อการพัฒนาชุมชน
สุขกับการไม่ทุกข์...ที่ต้องไปดิ้นรนงวองว้าง...ต่อสู้กับสิ่งภายนอก”

โมเดลป่าชะ : สู่ความเป็นตำบลวิถีพอเพียง

สภาพ แวดล้อม

หากจะนับย้อนถึงบรรพบุรุษของคนตำบลป่าชะ คงต้องพลิกหน้าประวัติศาสตร์ไปถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา เมื่อครั้งสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงทำศึกกับประเทศพม่า เมื่อขณะในการศึกก็กวาดต้อนผู้คนมายังสยาม หนึ่งในจำนวนนั้นมีชาวมอญอพยพเข้ามาด้วย และเห็นทำเลดี ดินดี น้ำอุดมสมบูรณ์ จึงพากันตั้งบ้านเรือนอยู่ริมฝั่งแม่น้ำ ที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยกุ้ง หอย ปู ปลา กินเองบ้าง ขายบ้าง แจกกันเองบ้าง ยังเหลือพอจะทำเป็นน้ำปลา ปลาร้า ปลาจ่อมไว้กินมืออื่นได้อีก พี่ชนักก็เช่นกัน โดยเฉพาะ "ผักชะ" หรือเรียกอีกอย่างว่า "ผักชะอม" ที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก จนนำมาเรียกเป็นชื่อตำบล "ป่าผักชะ" นานๆ เข้าจึงเหลือแต่เพียง "ป่าชะ" มาจนทุกวันนี้

ชาวตำบลป่าชะยังคงดำเนินชีวิตที่พึ่งพิงอยู่กับความสมบูรณ์ของธรรมชาติตามรอยบรรพบุรุษด้วยอาชีพเกษตรกรรมร้อยละ ๘๐ โดยเฉพาะการทำนาปี ซึ่งจะทำเฉพาะพื้นที่ที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำธรรมชาติ

เนื่องจากป่าชะป่าชะไม่มีระบบคลองชลประทาน แต่มีคลองสำคัญ ๓ สายที่หล่อเลี้ยงชาวป่าชะ คือ คลองบ้านนา คลองห้วยถ่าน และคลองกระโดน โดยคลองบ้านนานั้นเป็นคลองที่เปรียบเสมือนเส้นเลือดใหญ่ของชาวป่าชะ ส่วนคนที่อยู่ห่างจากแหล่งน้ำจะทำการเกษตรแบบผสมผสานและปลูกผลไม้ร่วมด้วย โดยผลผลิตที่สำคัญ ได้แก่ มะยงชิด กระท้อน ส้มโอ มะปรางกล้วย หน่อไม้ และผักสวนครัวปลอดสารพิษร่วมด้วย เพื่อเป็นทางเลือกเพื่อให้มีรายได้เสริมระหว่างรอการเก็บเกี่ยวผลผลิตจากการทำนาปี ส่วนประชากรที่เหลือร้อยละ ๒๐ มีอาชีพรับจ้าง

ตำบลป่าชะเป็นตำบลเล็กๆ มีเนื้อที่เพียง ๔๐ ตารางกิโลเมตร ขึ้นตรงกับอำเภอบ้านนา มีประชากรประมาณ ๘,๐๐๐ คน หรือ ๑,๓๐๐ หลังคาเรือน 💧

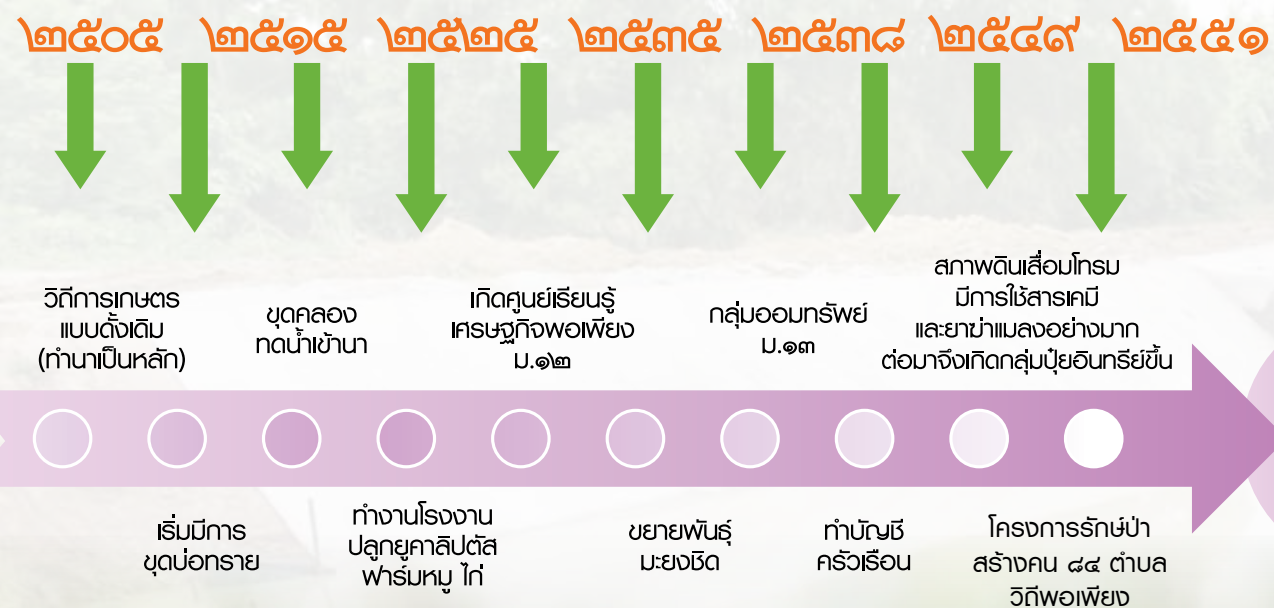

ความเป็นมา

เป็นระยะเวลาประมาณ ๕๐ ปี ที่ตำบลป่าชะมีการพัฒนาทางกายภาพอย่างเห็นได้ชัด การพัฒนาดังกล่าวส่งผลให้ท้องถิ่นมีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในหลายด้าน ตั้งแต่ทรัพยากรในท้องถิ่น วิถีชีวิตชุมชนที่ไปตามกระแสของระบบทุนนิยมที่เข้ามาพร้อมกับความเจริญทางวัตถุ จวบจนถึงปัจจุบันที่ชาวตำบลป่าชะได้พบกับความสุขที่ยั่งยืน ด้วยวิถีชีวิตแห่งความพอเพียง กว่าที่จะถึงวันนี้สามารถสรุปให้เห็นเป็นช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงได้ ดังนี้

■ พัฒนาการตำบล

พ.ศ. ๒๕๑๖- ๒๕๓๔

เป็นช่วงที่เริ่มมีการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในภาคการเกษตร ทั้งนี้สหกรณ์การเกษตรและธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ การเกษตร (ธกส.) ได้นำปุ๋ยเคมีเข้ามาขายให้กับชุมชน ถือเป็นยุคของการเข้าสู่การเป็นหนี้และกู้ยืมเงินเพื่อมาประกอบอาชีพ

ช่วงนี้เป็นช่วงแห่งการพัฒนาโดยมีการทำถนนลาดยาง เริ่มมีไฟฟ้าและประปาใช้ในหมู่บ้าน และเริ่มทำเกษตรเพื่อการค้า จากนโยบายของรัฐบาลในยุคนั้นที่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาชนบท โดยให้บุคคลลองเพื่อทดน้ำเข้าสู่ที่นาของตนเอง ส่งผลให้ทางตำบลได้รับงบประมาณในการสร้างฝายมาเป็นเงินจำนวนหนึ่ง

พ.ศ. ๒๕๐๕-๒๕๑๕

ชุมชนยังอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ใช้การสัญจรทางน้ำเป็นหลัก ชาวบ้านมีอาชีพเกษตรกรรมแบบพึ่งพาธรรมชาติ เช่น การปลูกข้าวนาปีโดยใช้ควายย่นาก่อนแล้วถึงปักดำ หลังฤดูเก็บเกี่ยวจะปลูกถั่วและข้าวโพด ยุคนี้ยังไม่มีเทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้อง ข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ ทำมาจากวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น เช่น โพงวิดน้ำ กระป๋มคักน้ำ รวมถึงคันไถ แอกและคันฉาย วิธีชีวิตเป็นลักษณะของการพึ่งพากัน มีการลงแขกเอาแรงกันในชุมชน ใช้ปุ๋ยขี้วัวขี้ควาย ถ้านาใครได้ผลผลิตก็คู่ได้จากกองฟางข้าวที่หน้าบ้าน ด้านสุขอนามัยแม้จะมีสุขศาลาอยู่ในชุมชน แต่ชาวบ้านก็ยังใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการรักษาเป็นเบื้องต้น

พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๕๑

เป็นยุคของการเข้ามาของโรงงาน ทำให้วิถีชีวิตชาวบ้านเปลี่ยนไป จากชาวนาและชาวสวนมาเป็นแรงงานรับจ้าง ใช้ชีวิตแบบหนุ่มสาวโรงงาน แต่งเครื่องแบบของโรงงาน คูสวอยและทันสมัย ขณะที่การทำนาไม่ได้ผลผลิตดีนัก เนื่องจากสภาพพื้นดินเสื่อมโทรมจนกลายเป็นดินเปรี้ยว ที่ดินบริเวณริมถนนสายหลักส่วนใหญ่ถูกกว้านซื้อไปทำไร่ยวดยาลิปคัส ซึ่งใช้น้ำมากทำให้ต้นไม้อื่นๆ ขาดแคลนน้ำ และใบยวดยาลิปคัสที่ร่วงลงแหล่งน้ำ ทำให้ปลาไม่โตเหมือนปลาธรรมชาติทั่วไป นอกจากนี้ที่ดินจำนวนมากถูกขายไปทำฟาร์มหมู ฟาร์มไก่ ทำให้แม่น้ำเน่าเสียจากการทิ้งสิ่งปฏิกูลลงแม่น้ำ

ทวิ มณฑา แกนนำบ้านทุ่งกระโปรง จึงนำแนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่มาตามแนวทางของในหลวงมาปฏิบัติและแนะนำญาติพี่น้องให้ทดลองปรับวิถีการเกษตรเป็นแบบผสมผสานทำให้ได้ผลผลิตที่ดีขึ้น

จากนั้นจึงเริ่มเผยแพร่ไปยังลูกบ้านและขยายจำนวนมากขึ้น จากความสำเร็จนี้ สำนักงานพัฒนาชุมชนจึงให้การสนับสนุนจัดตั้งบ้านทุ่งกระโปรง ตำบลป่าชะเป็นศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง มีการรวบรวมปราชญ์ ผู้รู้มาถ่ายทอดความรู้ให้กับชุมชน และจัดทำเป็นหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการสนับสนุนจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน อำเภอบ้านนาและหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง จัดทำเป็นเอกสารชุดความรู้ขึ้น ประกอบด้วย ๔ ฐานการเรียนรู้ ได้แก่ ผักสมุนไพรพื้นบ้าน ผักพื้นบ้านปลอดสารพิษ ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ และสวนผลไม้ปลอดสารพิษ

ต่อมาชาวบ้านคลองนางหงส์ เริ่มรวมกลุ่มกันจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อนำเงินทุนมาใช้ในการผลิตเพื่อให้ชาวบ้านมีแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในชุมชนพึ่งตนเองได้ โดยมีพัฒนาชุมชนและธนาคารออมสินเข้ามาเป็นพี่เลี้ยงด้วยการสนับสนุนเงินออมเบื้องต้นจำนวน ๘,๐๐๐ บาท

ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๔๘ เป็นช่วงที่เกษตรกรประสบปัญหาหนี้สินอันเนื่องมาจากได้รับผลกระทบจากปัญหาดินเสีย ดินเป็นกรด เป็นด่าง มีสารเคมีตกค้างจากปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลง ทำให้ผลผลิตตกต่ำ เจ้าหน้าที่เกษตรตำบลจึงพาผู้นำชาวบ้านไปศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำเกษตรอินทรีย์ ทำให้เกิดการรวมกลุ่มปุ๋ยชีวภาพบ้านหนองยาง หมู่ที่ ๖ มีการผลิตปุ๋ยชีวภาพเพื่อจำหน่ายให้สมาชิก ทำให้สามารถลดต้นทุนการผลิตได้ ปัจจุบันมีสมาชิกประมาณ ๖๐๐ คน ต่อมา มีการอบรม ศึกษาดูงานเพื่อให้เกิดการขยายผลในตำบล

จากนั้นปี พ.ศ. ๒๕๕๑ ตำบลป่าชะเข้าร่วมโครงการรักษ์ป่า สร้างคน ๘๔ ตำบล วิถีพอเพียง ก่อเกิดการต่อยอดและพัฒนากิจกรรมต่างๆ ที่เป็นทุนเดิมของชุมชนที่มีอยู่เพื่อขยายฐานการพึ่งตนเองเพิ่มขึ้น อาทิ การขยายผลองค์ความรู้เกษตรอินทรีย์ การพัฒนาส่งเสริมด้านอาชีพในด้านต่างๆ ของคนในตำบล มีการอบรมให้ความรู้ และเกิดการรวมตัวกันทำวิจัยนำโดยชุมชน

■ กุณตำบล

ผลกระทบจากการพัฒนาอย่างไรทิศทางทำให้ชาวป่าจะต้องหันกลับมามองตนเองและปรับตัวให้เหมาะกับสภาพของท้องถิ่น มีการพึ่งพาตนเองมากขึ้น จึงมีการรวมกลุ่มวิสาหกิจต่างๆ จำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ได้จากท้องถิ่น พึ่งพาท้องถิ่นให้น้อยลง ทำให้ท้องถิ่นเข้มแข็ง ตำบลป่าหะเป็นตำบลที่มีต้นทุนทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ยกตัวอย่างเช่น

ทรัพยากรน้ำ

ตำบลป่าหะเป็นตำบลที่มีต้นทุนเรื่องทรัพยากรน้ำที่อุดมสมบูรณ์ มีคลองสายหลัก ๖ สาย ที่หล่อเลี้ยงคนในชุมชนได้กิน ได้ดื่ม และใช้ในชีวิตประจำวัน รวมถึงการทำการเกษตรเพื่อหล่อเลี้ยงชีวิต คลองสายหลักดังกล่าวนี้ คือ

คลองบ้านนา เป็นคลองสายหลัก เปรียบเสมือนเป็นเส้นเลือดใหญ่ มีน้ำไหลตลอดปี ชาวป่าหะได้อาศัยดื่ม กิน ใช้ทั้งในครัวเรือน และเพื่อการเกษตร รวมถึงใช้เป็นเส้นทางคมนาคม ทั้งยังเป็นแหล่งอาศัยให้กับชาวป่าหะด้วยการขุดทรายขาย ต่อมามีการนำเครื่องจักรมาใช้แทนการขุด จึงมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของลำคลอง บางช่วงตื้นเขิน บางช่วงขุ่นเป็นสีนํ้านมหรือสีสนิมอย่างเห็นได้ชัด และเน่าเสีย ทำให้สัตว์น้ำมีจำนวนลดน้อยลง

คลองห้วยถ่าน จุดเริ่มต้นของคลองห้วยถ่านอยู่ที่ท้ายบ้านรางไม้เค็ง แต่เดิมที่คลองห้วยถ่านมักจะเกิดน้ำท่วมบ่อย ต่อมาภาครัฐให้งบประมาณมาสร้างฝายกั้นแนวลำคลอง

คลองกระโดน เป็นลำธารธรรมชาติที่มีมานานประมาณ ๑๐๐ ปี ซึ่งเกิดจากการลากเกวียนบรรทุกของจนพื้นดินกร่อนเป็นร่องลึกเป็นทางน้ำไหลมารวมกันที่โกรกสามง่าม ต่อมามีการขุดคลองสำหรับอุปโภคบริโภค เป็นแหล่งทำกิน รวมถึงเพื่อการคมนาคมถึง ๒ ครั้ง มีการสร้างเขื่อนสร้างฝาย เกิดสิ่งกีดขวางทางน้ำ ทำให้มีผลเสียต่อลำคลองตามมาด้วย

ปัจจุบันลำคลองทั้งสามเน่าเสียและตื้นเขิน เป็นปัญหาใหญ่ที่ชุมชนตระหนักถึงและร่วมกันแก้ปัญหา โดยการจัดทำแผนการจัดการแม่น้ำ ทำให้มีการวิจัยลุ่มน้ำเพื่อการจัดการน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ

ทรัพยากรบุคคล

ความเข้มแข็งของชาวตำบลป่าหะเกิดจากการมีผู้นำที่ดี มีความกระตือรือร้น ตลอดจนคนในตำบลป่าหะเองที่ร่วมกันพัฒนาท้องถิ่นในรูปแบบของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และกลุ่มอาชีพต่างๆ 💧

ก้าวเกิน ด้วยความพอเพียง

ผักแว่น (*Diplazium esculentum* (Retz.) Swartz)
ประโยชน์ (Advantage) แก้ไข้ ไข้ บำรุงสายตา บำรุงโลหิต
ป้องกันเลือด ไรฝุ่น ขับปัสสาวะ
Repair fever have a fever, repair fever have a fever, repair fever have a fever
the blood, protect bleed follow the blood, protect bleed follow the blood

ตำบลป่าอะเคย์ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก ปตท. ในการจัดตั้งศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตรมาก่อน ประกอบกับทางตำบลมีแนวคิดและปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ก่อนแล้วเป็นพื้นฐาน ทำให้สมาชิก เกษุแก้ว เห็นถึงประโยชน์ในการเข้าร่วมโครงการฯ

ก่อนตัดสินใจเข้าร่วมโครงการฯ มีการประชุมหลายครั้งจนเข้าใจตรงกัน และเมื่อตัดสินใจเข้าร่วมโครงการฯ จึงมีการประชุมเพื่อค้นหาทุนทางสังคม กลุ่มศักยภาพและปัญหาของชุมชนหลายครั้ง ในที่สุดจึงตัดสินใจเข้าร่วมโครงการรักษาสืบสาน ๘๔ ตำบล วิถีพอเพียง ในระยะที่ ๒ ปี พ.ศ.๒๕๕๑ โดยตำบลป่าอะเคย์ได้นำเสนอปัญหาและอุปสรรคที่คนในชุมชนได้รับผลกระทบหรือปัญหาที่ยังไม่สามารถแก้ไขได้ 💧

คณะกรรมการโครงการฯ ตำบลป่าชะ

ประธานคณะกรรมการโครงการฯ
นางชูเชิด แก้วประดิษฐ์

ที่ปรึกษาโครงการฯ
นายสำอว โฉมศรี

คณะกรรมการฝ่าย
เปิดบัญชีธนาคาร

นางชูเชิด แก้วประดิษฐ์
นายประกายชัย กวระปานิก
นายเสถียร ทัดนา

คณะกรรมการฝ่าย
บริหารแผนงาน/กิจกรรม

นางพิจิตร เอกแก้ว
นายสมหมาย เกตุแก้ว

คณะกรรมการฝ่าย
การเงินและบัญชี

นางพรรัตน์ สุขเปี้ย
นางจินตนา อังกาทิพย์
นางกลุ่ม เสน่ห์

คณะกรรมการฝ่าย
จัดซื้อจัดจ้าง

นายวันชัย ปัญญะวัฒนกิจ
นายสุทิน โพธิ์รัตนะ
นายมนู อุคมพร

คณะกรรมการฝ่าย
ติดตามและประเมินผล

นายสมคณย์ พัทธินทร์
นายพรชัย โพเทพา
นายสุทิน กลิ่นหอม
นายสมจิตต์ โลทอง

การขับเคลื่อนโครงการฯ สำเร็จได้นั้นเกิดจากการร่วมแรงร่วมใจกันของคนในตำบลป่าพะที่มีพื้นฐานของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ก่อนแล้ว และมีทีมงานภาคสนามปศท. เข้ามาช่วยหนุนเสริมให้ชุมชนได้ขยายแนวคิดเพิ่มมากขึ้น จนตำบลเกิดความเข้มแข็งขึ้น ซึ่งกลไกการขับเคลื่อนความสำเร็จของโครงการฯ ประกอบด้วย

คณะกรรมการโครงการฯ

การจัดตั้งคณะกรรมการโครงการฯ นับเป็นมิติใหม่ของการทำงานร่วมกันของชาวตำบลป่าพะ เป็นการรวมตัวกันของแกนนำชุมชนในการร่วมกันพัฒนาชุมชน เช่น ชูเชิด แก้วประดิษฐ์ กำนันแสนทองคำปี พ.ศ.๒๕๔๘ และมีสำอาง โฉมศรี เป็นที่ปรึกษา โดยมีผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน สมาชิก อบต. หมู่ละ ๑ คน มาร่วมมือกันเป็นคณะกรรมการโครงการฯ ผู้นำที่เข้ามาร่วมส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรอยู่ในท้องถิ่น ทำให้มีเวลาในการทุ่มเทให้การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้ชุมชนยอมรับได้ง่ายขึ้น

ทีมงานภาคสนาม ปตท.

การทำงานภาคสนามจะเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างที่ปรึกษาภาค เจ้าหน้าที่ประจำภาค และเจ้าหน้าที่ประจำตำบลร่วมกับคณะกรรมการโครงการฯ ในการชี้แจงข้อมูล สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการฯ ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลของชุมชน ติดตาม ประเมินผล ตลอดจนเป็นตัวแทนในการประสานระหว่างหน่วยภาคีพัฒนาที่เข้าร่วมขับเคลื่อนทั้งภายในและภายนอก โดยมีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเพื่อค้นหาปัญหา ตลอดจนแนวทาง วิธีการที่จะแก้ปัญหา หรือพัฒนาท้องถิ่นอย่างเหมาะสม

เจ้าหน้าที่ประจำตำบล เป็นเสมือนเลขานุการคณะกรรมการโครงการฯ คลุกคลีกับชาวบ้านเพื่อให้ข้อมูลและทำความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการฯ ประสานเครือข่ายต่างๆ ระหว่างหน่วยงานชาวบ้านและปตท. รวมทั้งบันทึกการประชุม จัดทำรายงานผลและแผนการดำเนินงาน ประเมินผล และจัดทำองค์ความรู้ของชุมชน

เจ้าหน้าที่ประจำภาค เป็นตัวแทนโครงการฯ ในระดับภาค ทำงานร่วมกับตำบล ด้วยการให้คำแนะนำและวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดจากการดำเนินงาน วิเคราะห์องค์ความรู้ จัดทำและประเมินความเป็นไปได้ของแผนตำบลวิถีพอเพียงร่วมกับตำบล รวมถึงการเข้าไปประสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายต่างๆ ที่สำคัญคือ การหนุนเสริมการทำงานด้วยการกระตุ้นให้ชาวป่าพะนำศักยภาพของตนเองออกมาเพื่อมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นตนเอง โดยผ่านเวทีการเรียนรู้ร่วมกันเป็นหลัก

ที่ปรึกษาภาค มีหน้าที่ให้คำปรึกษากับเจ้าหน้าที่ประจำตำบล และเจ้าหน้าที่ประจำภาค ทำให้เจ้าหน้าที่ประจำตำบลและเจ้าหน้าที่ประจำภาคเกิดการเรียนรู้การทำงานมากขึ้น 💧

■ รูปธรรมความสำเร็จในพื้นที่ การจัดการน้ำ

จากปรากฏการณ์เอลนีโญ ในปี พ.ศ.๒๕๕๓ ทำให้สถานการณ์ภัยแล้งรุนแรงมากขึ้น ปริมาณฝนลดลง ทำให้อากาศร้อนอบอ้าว ค่าบิลป่าหะในขณะนั้น ประสบกับภาวะขาดแคลนน้ำเพื่อทำการเกษตร กลายเป็นโจทย์ในการพัฒนาเรื่องการจัดการน้ำ ของชุมชนเพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหาดังกล่าว โดยเริ่มจากการทำวิจัยชุมชน เนื่องจากชุมชน จะรู้จักและเข้าใจปัญหาของชุมชนได้ดีที่สุด ขณะเดียวกันก็รู้ดีว่าอะไรคือปัญหาที่แท้จริง ของชุมชน เมื่อได้โจทย์เรื่อง "การบริหารจัดการน้ำ ที่เพียงพอ" จึงมีการวางแผนปฏิบัติการร่วมกับ ทีมนักวิจัยชุมชน ซึ่งมาจากคนในชุมชนในตำบล ทั้ง ๑๓ หมู่บ้านที่มีความรู้ความเข้าใจในบริบทของ ชุมชนและท้องถิ่นเป็นอย่างดี จากนั้นจึงเริ่มศึกษา เส้นทางน้ำ ที่คลอง ทั้ง ๓ สายหลักของตำบลอย่าง แท้จริง

ต่อมา นักวิจัยชุมชนจะร่วมกันสรุปสภาพปัญหา วิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและกำหนดแนวทางการแก้ไขในแต่ละคลอง นำข้อมูลที่ได้เข้าสู่เวทีประชาคม เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีการวิเคราะห์ปัญหาอย่างเป็นระบบ และเชื่อมโยงกับภาคีเครือข่าย เช่น ครุฑเรือน นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการน้ำ เช่น ดร.รอยล จิตรดอน และ อ.เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์ มาช่วยสนับสนุนให้การเก็บข้อมูลของนักวิจัยชุมชนสมบูรณ์มากขึ้น

นำข้อมูลที่ได้นำมาจัดทำแผนที่เส้นทางน้ำ (Road Map งานวิจัยน้ำโดยชุมชน) โดย อ.เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์ ให้แนวคิดที่ "การวิจัย" เป็นการเรียนรู้ที่ไม่สิ้นสุด เพราะการทำวิจัยชุมชนนั้น มีสิ่งที่ยากที่สุด คือ "การมองสภาพปัญหา ต้องมองให้ทะลุ มองทั้งกระดาน มองอย่างเชื่อมโยงกันทั้งพื้นที่ หารื้อพุดคุยกับองค์กรที่สนับสนุน และที่สำคัญเครื่องมือต้องมีหลายชุด ไม่ใช่มีเครื่องมือชุดเดียวที่ครอบงำโลก"

ภาพแผนที่เส้นทางน้ำ ในการแก้ไขปัญหาการจัดการน้ำ ตำบลป่าชะ (Road Map)

แผนที่เส้นทางเดินน้ำ

ปีที่ ๑

เติมความรู้ ศึกษาแบบ

- ศึกษาแบบการจัดการแก้มลิง (บ่อทราย)
- ศึกษาการรักษาระดับน้ำในคลองให้มีเพียงพอตลอดปี (โดยศึกษาในเรื่องวิธีการชะลอน้ำ การทำฝายที่เหมาะสมกับพื้นที่ ระยะที่เหมาะสมของฝาย)

ทำแผนที่เส้นทางน้ำ

- GIS / แผนที่ซ้อนทับ / แผนที่ทำมือ / บอร์ดความรู้

ปีที่ ๒

ผลจากการทำแผนที่เส้นทางน้ำ ทำให้เริ่มเห็นทิศทางในอนาคต การวางแผนระยะต่างๆ และการมองอย่างเป็นระบบมากขึ้น เช่น ปัญหาบ่อทรายที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก หากมองอีกมุมหนึ่งก็คือ แก้มลิงกักเก็บน้ำได้ แต่ปัญหาคือ น้ำล้นทรายที่ทิ้งลงบ่อทรายต่างหากที่เป็นปัญหาต้องแก้ไข จากนั้นจึงนำข้อมูลมาจัดกระทำเป็นแผนการทำงานได้ ดังนี้

ปีที่ ๑ (พ.ศ.๒๕๕๓)

- การศึกษาระบบการจัดการแก้มลิง (บ่อทราย)
- ศึกษาการรักษาระดับน้ำให้มีเพียงพอตลอดปี โดยศึกษาการทอยน้ำ หรือการทดน้ำ โดยต้องอาศัยการวัดระดับน้ำ การชะลอน้ำในช่วงที่น้ำหลาก การทำฝายที่มีรูปแบบที่เหมาะสมกับพื้นที่
- ทำเครื่องมือสำรวจเส้นทางน้ำ

ปีที่ ๒ (พ.ศ.๒๕๕๔)

- สร้างพื้นที่ให้เกิดรูปธรรมในการแก้ไขปัญหาน้ำเสีย (คลองกระโดน) โดยจะมีกระบวนการพัฒนาคุณภาพน้ำ มีการทดลองโยนจุลินทรีย์ก้อน และศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้น
  - รณรงค์ผ่านเครื่องมือและข้อมูลจากงานวิจัยลงสู่ชุมชนเพื่อให้เกิดจิตสำนึกสาธารณะ และเพื่อให้เกิดกระบวนการถ่ายทอดข้อมูลสู่ภาคประชาชน
  - ขยายเครือข่ายความร่วมมือไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต.) ที่ใช้น้ำร่วมกัน เนื่องจากในแต่ละคลองจะใช้พื้นที่กึ่งกลางคลองเป็นพื้นที่แบ่งเขตการปกครองของตำบลข้างเคียง
- นอกจากนี้ยังสามารถกำหนด "ทิศทางข้างหน้า" ในอนาคต โดยตำบลป่าชะมองว่าสิ่งที่จะทำต่อไปคือ วางแผนการจัดทำแหล่งเพาะพันธุ์ปลาน้ำจืดไว้สำหรับขยายพันธุ์ปลา โดยจะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวร่วมกับโรงเรียนช้างและแหล่งเพาะพันธุ์ปลา สิ่งเหล่านี้ถือเป็นตัวชี้วัดคุณภาพของน้ำที่ง่ายที่สุด

ครัวเรือนพอเพียงอาสา

ในอดีตชาวตำบลป่าจะมีพื้นฐานการใช้ชีวิตแบบวิถีพอเพียงอยู่แล้ว มีการทำบัญชีครัวเรือนกันอย่างกว้างขวาง แต่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จมากนัก เมื่อโครงการฯ เข้ามาจึงเกิดการต่อยอดและมีการเปิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในระยะแรกการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นมีไม่ทั่วถึงเพราะมีคนจำนวนมากทำให้ไม่มีกิจกรรมที่ขยายผลต่อออกไป ดังนั้นจึงเกิดกระบวนการค้นหาครัวเรือนพอเพียงอาสา มีการเชิญวิทยากรจากภายนอก เช่น เลี่ยม บุตรจันทา มาให้ความรู้ทำให้ชุมชนเกิดความเข้าใจและตื่นตัวมากขึ้น จึงมีการตั้งเกณฑ์คุณภาพของครัวเรือนพอเพียงอาสาขึ้น และเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ จึงต้องคัดเลือกครัวเรือนพอเพียงอาสาให้มีคุณสมบัติที่เหมาะสม หลังจากนั้น จัดกิจกรรมเกี่ยวกับการพึ่งตนเองโดยแบ่งเป็นกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มพลังงาน กลุ่มทำปุ๋ย คณะวิจัยน้ำชุมชน โดยมีการติดตามเยี่ยมเยียนให้กำลังใจ และค้นหาครัวเรือนต้นแบบอย่างต่อเนื่อง

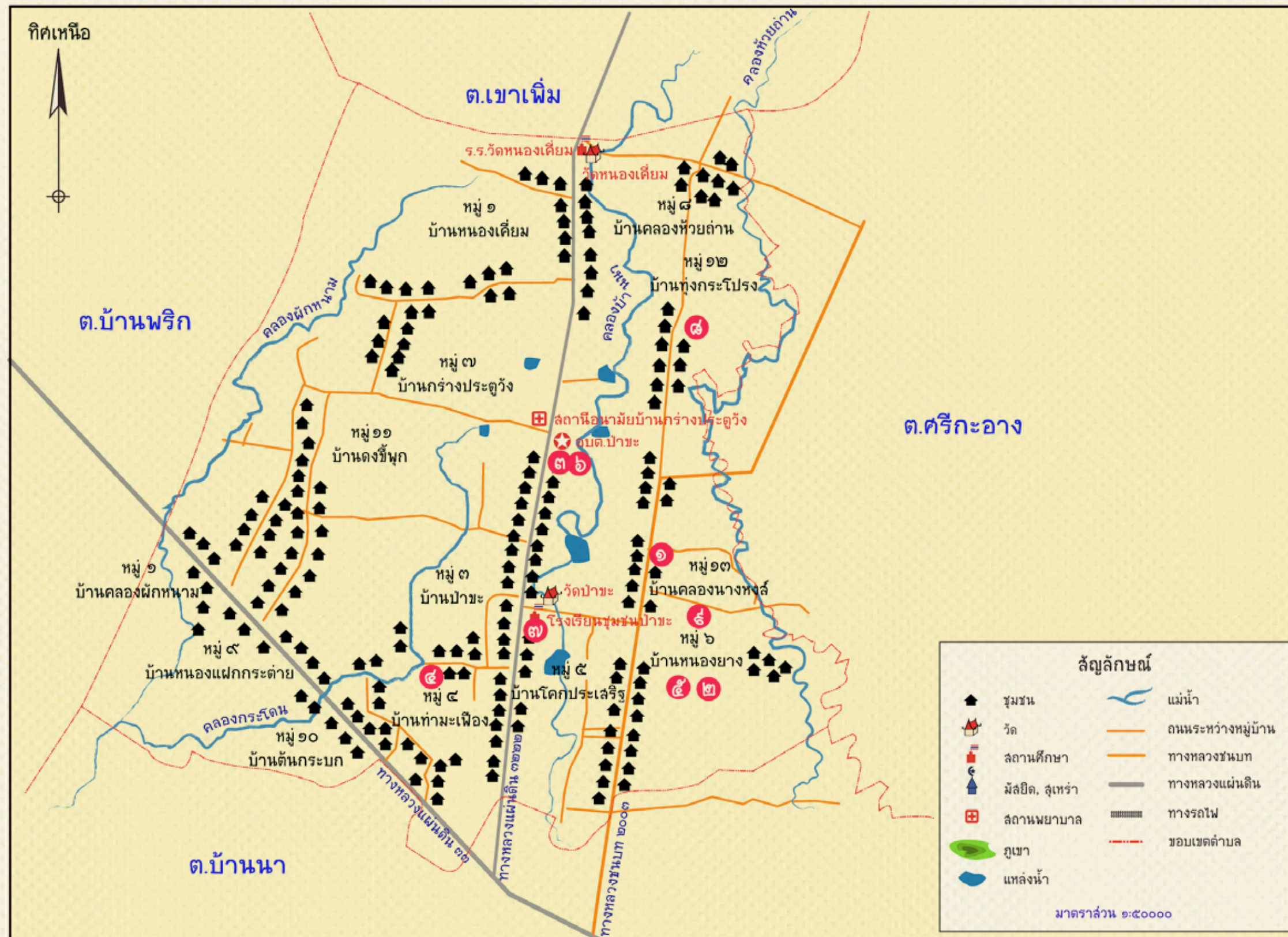

การทำบัญชีครัวเรือนจากเดิมที่ไม่เข้มงวด ก็มีการติดตามผลอย่างจริงจังต่อเนื่อง มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ปัญหาต่างๆ มีการนำผลจากการแลกเปลี่ยนไปปรับปรุงและใช้ ชาวบ้านในตำบลร้อยละ ๖๖ มีการทำบัญชีครัวเรือนอย่างต่อเนื่อง จนเกิดการวิเคราะห์ตนเอง นำไปสู่ความพยายามในการลดค่าใช้จ่ายจากการทำบัญชีครัวเรือน เช่น แต่ละเดือนรายจ่ายค่าไฟสูงมาก ก็พยายามใช้ไฟเท่าที่จำเป็น หรือปิดดวงที่ไม่ใช้ หรือทำผลิตภัณฑ์ใช้ในครัวเรือนเอง เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีการถ่ายทอดความรู้ไปยังชุมชนอื่นๆ ต่อไป อีกด้วย 💧

■ แผนที่ความรู้

รายชื่อแหล่งเรียนรู้ตำบลปายะ

- ๑ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านคลองนางหงส์
- ๒ การขยายพันธุ์มะยงชิดและไม้ดอกไม้ประดับ
- ๓ จุดเรียนรู้การบริหารจัดการน้ำโดยชุมชน
- ๔ จุดเรียนรู้เกษตรประณีต
- ๕ จุดเรียนรู้เกษตรอินทรีย์
- ๖ จุดเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชน
- ๗ จุดเรียนรู้พลังงานทางเลือกโรงเรียนชุมชนวัดปายะ
- ๘ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านทุ่งกระโปรง
- ๙ สถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนบ้านหนองยาง

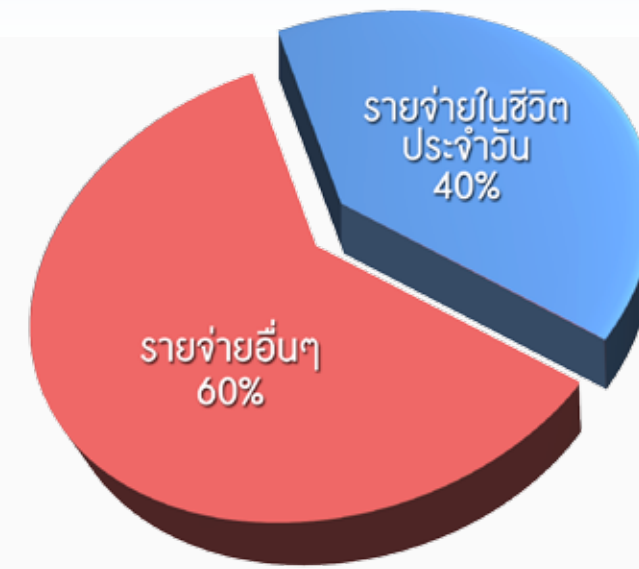
■ ลดรายจ่าย = เพิ่มรายได้

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเศรษฐกิจและพลังงานในภาพรวมของตำบลระหว่างปี ๒๕๕๒-๒๕๕๓ พบว่า รายจ่ายรวมในปี ๒๕๕๓ ลดลง ๑๔.๘๘ ล้านบาท คิดเป็น ๔๑% ของรายจ่ายรวมในปี ๒๕๕๒ คั้งแผนภูมิ ๑

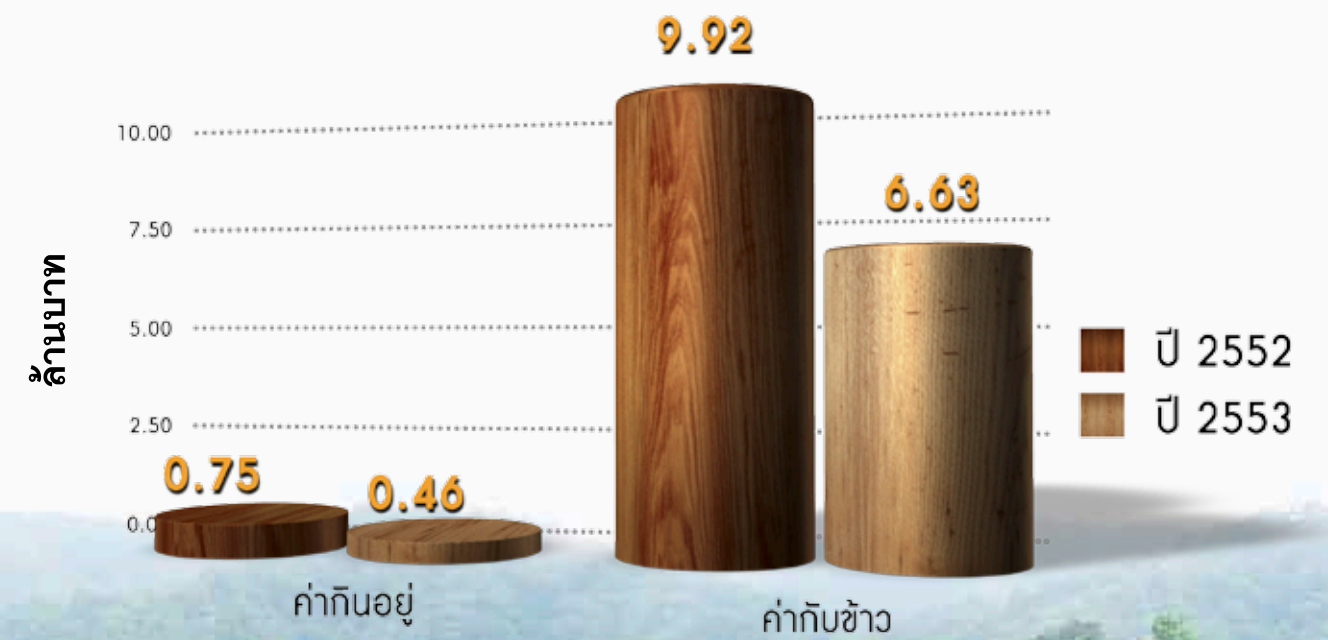
แผนภูมิ ๑ เปรียบเทียบข้อมูลรายจ่ายรวมระหว่างปี ๒๕๕๒-๒๕๕๓

เมื่อจำแนกสัดส่วนของรายจ่ายรวมในปี ๒๕๕๓ พบว่า หมวดรายจ่ายในชีวิตประจำวัน มีสัดส่วน ๔๐% คั้งแผนภูมิ ๒ โดยลดลงจากค่ากินอยู่ และค่ากับข้าวคั้งแผนภูมิ ๓

แผนภูมิ ๒ สัดส่วนรายจ่ายรวมของปี ๒๕๕๓

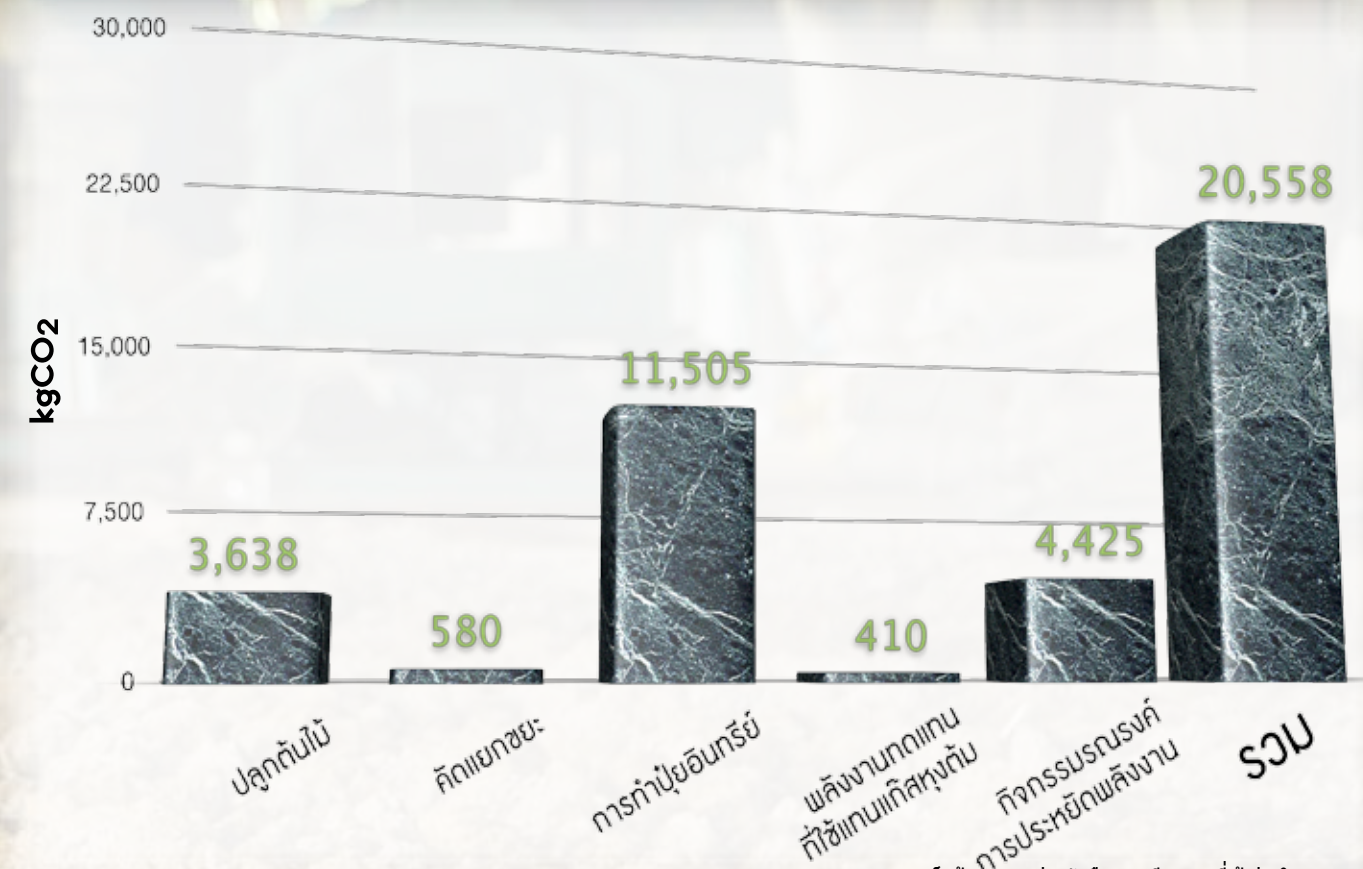

แผนภูมิ ๓ เปรียบเทียบรายจ่ายที่ลดลงในหมวดรายจ่ายในชีวิตประจำวัน

■ ปริมาณการปล่อยคาร์บอนไดออกไซด์ที่ลดลง จากการทำกิจกรรมตลอดระยะเวลาที่เข้าร่วมโครงการฯ

ตำบลป่าชะลดการปล่อยคาร์บอนไดออกไซด์ได้ ๒๐,๕๕๘ กิโลกรัม จากกิจกรรมการทำปุ๋ยอินทรีย์ กิจกรรมรณรงค์การประหยัดพลังงาน ปลูกลำไย การคัดแยกขยะ พลังงานทดแทนที่ใช้แทนแก๊สหุงต้ม

หมายเหตุ : เก็บข้อมูลจากกลุ่มครัวเรือนพอเพียงอาสาที่เข้าร่วมโครงการฯ

ภาคผนวก

รายชื่อคนต้นแบบ...บทสรุปความพอเพียง

ทองหล่อ แดงอร่าม การทำเกษตรอินทรีย์

ทองหล่อ เป็นลูกหม้อป่าอะมีพื้นเพเป็นเกษตรกรทำนา ปลูกผัก ผลไม้มาตลอดชีวิต แต่ยิ่งทำยิ่งทุกข์เพราะต้นทุนการผลิตสูงจากการใช้สารเคมี สภาพดินเสื่อมโทรม มีสารเคมีตกค้างสะสม ทองหล่อจึงต้องขวนขวายเพื่อหาทางแก้ปัญหาลูกบ้านด้วยการศึกษาหาความรู้และดูงานตามที่ต่างๆ สุดท้ายได้นำการผลิตปุ๋ยชีวภาพ มาทดลองทำนำไปใช้ในนาตนเอง พัฒนาปรับปรุงจนได้ผลดีและเผยแพร่ในท้องถิ่น ต่อมาจึงจัดตั้งเป็นกลุ่มปุ๋ยชีวภาพ จากสมาชิก ๑๕ คน เพิ่มขึ้นเป็น ๖๐ คน ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก อบต.ป่าอะ เป็นทุนหมุนเวียนในกลุ่ม ทำให้ชาวบ้านไม่ต้องพึ่งปุ๋ยเคมี หันมาพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน

ลำอาง โอมศรี การดำรงวิถีชีวิตพอเพียง

ลำอาง เป็นผู้นำท้องถิ่นที่มีวิสัยทัศน์ยาวไกล เคยเข้ากรุงเทพฯ ไปทำงานด้านการตลาดและการบริหารจัดการกว่า ๑๐ ปีพบว่าชีวิตมีแต่ความเสี่ยง จึงกลับมาเริ่มต้นชีวิตใหม่ในวัยกลางคนที่บ้านเกิดโดยเลือกวิถีชีวิตพอเพียง

จากความสนใจส่วนตัวที่มีต่อการเมืองและเคยมีประสบการณ์ในช่วงพฤษภาทมิฬ เมื่อกลับมาบ้านเกิดและมีโอกาสได้ทำงานการเมืองท้องถิ่นจึงทุ่มเทให้กับการทำงานเพื่อชุมชน โดยประยุกต์ใช้หลักการบริหารการตลาดมาบริหารความสัมพันธ์ ซึ่งเป็นเทคนิคสำคัญในการบริหารจัดการท้องถิ่นและชุมชน พร้อมๆ กับการยึดแนวทางมีส่วนร่วมจากทุกกลุ่มในตำบล ค้นหา ระดมข้อคิดเห็น สนับสนุนกิจกรรมชาวบ้าน ส่งเสริมความเข้มแข็งและการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสอดคล้องกับท้องถิ่นที่มีฐานภูมิปัญญาอยู่ก่อนแล้ว

การร่วมมือกับโครงการฯ จึงเป็นการต่อยอดที่เป็นประโยชน์กับท้องถิ่น ช่วยเสริมพลังและความรู้ให้กับชุมชน พัฒนาบุคลากรให้สามารถยกระดับเป็นวิทยากรชาวบ้าน ถ่ายทอดความรู้แก่ผู้อื่นได้ นอกจากนี้ ลำอาง ยังส่งเสริมให้ตำบลป่าอะเป็นแหล่งเรียนรู้ ศึกษาดูงานเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจพอเพียงของหน่วยงานและกลุ่มผู้สนใจจากภายนอกตำบลด้วย

รายชื่อครัวเรือนพอเพียงอาสา

- ๑. นางประทวน บุญธรรม
- ๒. นางปทุม พิมพ์ทอง
- ๓. นางเกษร สุขปลั่ง
- ๔. นางสมควร อานวัตร
- ๕. นางสมบุญ ศรีครินทร์
- ๖. นางวิเชียร ไข่แก้ว
- ๗. นางสาวาลย์ สิงห์แก้ว
- ๘. นางระเบียบ ขวัญงาม
- ๙. นางหรั่ง บรรพศิลป์
- ๑๐. นายประวิทย์ บำรุงกิจ
- ๑๑. นางสาวทึง กุศลส่ง
- ๑๒. นางบุญชู บุญชิน
- ๑๓. นางบุญช่วย มณีอ่อน
- ๑๔. นายมนู อุดมพร
- ๑๕. นางวิภา สิบวงษ์
- ๑๖. นางบังอร เล็บเหล็ก
- ๑๗. นายจรัส พรายแก้ว
- ๑๘. นายหนุ่ม รอดประเสริฐ
- ๑๙. นางสุทิน กลิ่นหอม
- ๒๐. นางพะเยาว์ เรืองอร่าม
- ๒๑. นางประชุม สมคิด
- ๒๒. นางบุบผา เรืองอร่าม
- ๒๓. นางประนอม ใจเพชร
- ๒๔. นายจินดา นารถนครี
- ๒๕. นางสุภัทร บุญมา
- ๒๖. นางจิรา มากมี
- ๒๗. นางพริ้ง อุทัยย์
- ๒๘. นางชูเชิด แก้วประดิษฐ์
- ๒๙. นางบุญนาค บุตรศิริ
- ๓๐. นางพิมพ์พรณ ปันศิลป์

- ๓๑. นางสาวาลย์ หลักดี
- ๓๒. นางอรุณ ผลแก้ว
- ๓๓. นางสมจิตต์ โถทอง
- ๓๔. นางจินตนา อังกาทิพย์
- ๓๕. นางบุญเรือง เพชรสูงเนิน
- ๓๖. นางรัตน์ตะวัน บำรุงสุข
- ๓๗. นางรื่นฤดี นารุ่งเรือง
- ๓๘. นางกรรณก หนูศิริ
- ๓๙. นายเลิศชาย พรรณวิเชียร
- ๔๐. นายวันชัย ปัญญาวัฒนกิจ
- ๔๑. นางวิศรา แสงศิริ
- ๔๒. นางรัชนี นัยสำราญ
- ๔๓. นางสาวราย พรหมบัณฑิต
- ๔๔. นายสมพร แก่นบำรุง
- ๔๕. นางหอมจันทร์ สิทธิสุภพงศ์
- ๔๖. นางเกษร อิมกลิ่น
- ๔๗. นางละออง สุขแน่น
- ๔๘. นายกิตติศักดิ์ ขาวสะอาด
- ๔๙. นายทองหล่อ แคงอร่าม
- ๕๐. นายเสถียร ทักนา
- ๕๑. นางบังเอิญ สุขถาวร
- ๕๒. นางจรรยา เกษเกาะเก่า
- ๕๓. นายประคอง รัตน์เกล้า
- ๕๔. นายวน สุขชม
- ๕๕. นายสะอาด สุขเนตรนิรันดร์
- ๕๖. นางสาวทรัพย์สำรวย ภูทอง
- ๕๗. นางขาวล้วน แป้นงาม
- ๕๘. นางบรรจง พูลสวัสดิ์
- ๕๙. นางบังอร ธรรมศีล
- ๖๐. นางสาวาด โลกนิมิตร

- ๖๑. นางคำนึ่ง เอกฉัตร
- ๖๒. นางสมใจ ฉิมมา
- ๖๓. นายสมคณย์ พัทธรินทร์
- ๖๔. นางบังอร บำรุงกิจ
- ๖๕. นายจิตร ถือธรรม
- ๖๖. นางสาวราพร มะณี
- ๖๗. นายศราวุฒ บัวศรี
- ๖๘. นายวิฑูล แพใจ
- ๖๙. นางพรรัตน์ สุขเปี้ย
- ๗๐. นายทนาย มะณี
- ๗๑. นายเชวงศักดิ์ ศรีคร้าม
- ๗๒. นางสาววิราภรณ์ รอดประเสริฐ
- ๗๓. นางทิพนันท์ มีชะคะ
- ๗๔. นางประไพ หนีภัย
- ๗๕. นายสะอาด กองแก้ว
- ๗๖. นายสุทิน โพธิ์รัตนะ
- ๗๗. นายพยัพ งามสะอาด
- ๗๘. นางอารี ฉลาดถ้อย
- ๗๙. นางบุญเรือง ศิลม่น
- ๘๐. นางพรทิพย์ บุญมา
- ๘๑. นางมณี ช้อนทอง

- ๘๒. นายวิเชียร วงษ์นุช
- ๘๓. นางสาวฉวีวรรณ นาคะจะ
- ๘๔. นายบุญส่ง บุญล้ำ
- ๘๕. นายสมหมาย เกตุแก้ว
- ๘๖. นางบุญช่วย บุญล้ำ
- ๘๗. นางจิราภรณ์ เอกฉัตร
- ๘๘. นายสังเวียน อ่างแก้ว
- ๘๙. นางกลุ่ม เสน่ห์กลศาสตร์
- ๙๐. นางวันวิสา เอกศิริ
- ๙๑. นายเสน่ห์ แคงอร่าม
- ๙๒. นางน้องนุช รงค์นคร
- ๙๓. นางบุญธรรม ใจเอื้อ
- ๙๔. นายทว พรหมมา
- ๙๕. นายสุนทร พึ่งเคชะ
- ๙๖. นายชลอ ศรีชัยนารถ
- ๙๗. นายนำ กองแก้ว
- ๙๘. นางสาวอิง สุวรรณ
- ๙๙. นายสำอาง โฉมศรี
- ๑๐๐. นางจำลอง เพ็ชรรุ่ง
- ๑๐๑. นางอุไร สุวรรณฉิม
- ๑๐๒. นายพิจิตร เอกแก้ว

ทีมงานภาคสนาม ปตท.

เจ้าหน้าที่ประจำตำบล	นางสาวศิรินทรา รัตน์เกล้า
เจ้าหน้าที่ประจำภาค	นางสาวทิพย์มล ไตรยุทธ
ที่ปรึกษาภาค	นายวิสูตร ยังพลขันธ์

บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน)
๕๕๕ ถนนวิภาวดีรังสิต จตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๔๐๐
โทร. ๖๖(๐)-๒๕๓๗-๒๐๐๐
www.pttplc.com